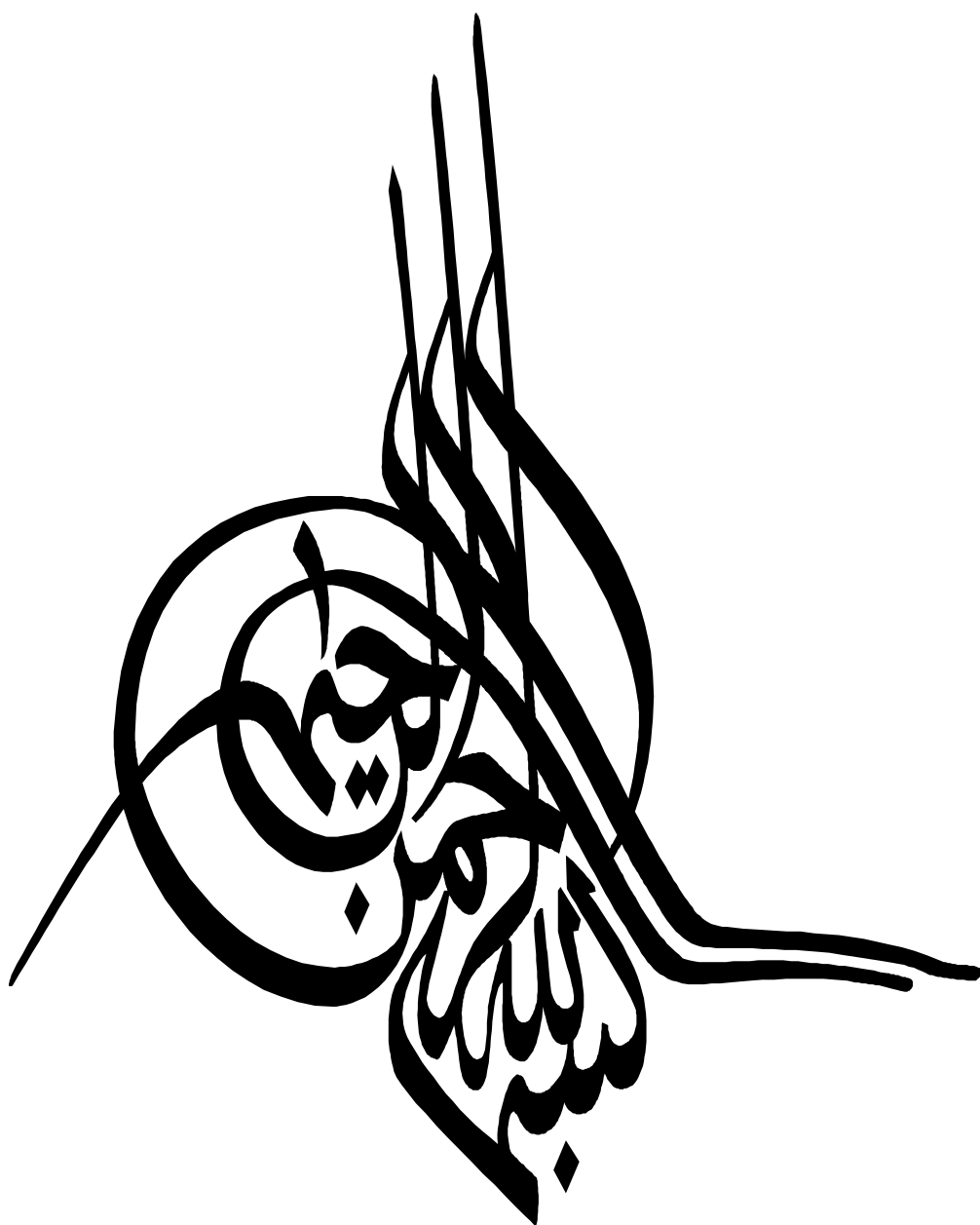

دانشکده علوم انسانی
گروه فقه و حقوق اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته فقه و حقوق خصوصی

عنوان

بررسی تطبیقی قاعده معاشرت به معروف در فقه اسلام و حقوق موضوعه ایران

دانشجو

سمیه خداکرمی

استاد راهنما

حسین ردایی

شهریور ۱۳۹۸

دانشگاه شاهرود

شماره: تاریخ: ۹۸/۸/۲۰	اظهاری نامه دانشجو	 دانشگاه شاهرود
--------------------------	--------------------	--

اینجانب سمیه خداکرمی دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و حقوق خصوصی دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد، گواهی می‌دهم که پایان‌نامه تدوین شده حاضر با عنوان: «بررسی تطبیقی قاعده معاشرت به معروف در فقه اسلام و حقوق موضوعه ایران» به راهنمایی استاد محترم جناب آقای دکتر حسین ردایی توسط شخص اینجانب انجام و صحت و اصالت مطالب تدوین شده در آن، مورد تایید است و چنانچه هر زمان دانشگاه کسب اطلاع کند که گزارش پایان‌نامه حاضر صحت و اصالت لازم را نداشته، دانشگاه حق دارد مدرک تحصیلی اینجانب را مسترد و ابطال نماید؛ همچنین اعلام می‌دارد در صورت بهره‌گیری از منابع مختلف شامل: گزارش تحقیقاتی، رساله، پایان‌نامه، کتاب، مقالات تخصصی و سایر منابع اطلاعاتی، به منبع مورد استفاده و پدیدآورنده آن به طور دقیق ارجاع داده شده و نیز مطالب مندرج پایان‌نامه حاضر تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب و یا سایر افراد به هیچ کجا ارائه نشده است. در تدوین متن پایان‌نامه حاضر، چارچوب مصوب تدوین گزارش‌های پژوهشی تحصیلات تکمیلی دانشگاه شاهد به طور کامل مراعات شده و نهایتاً این که، کلیه حقوق مادی ناشی از گزارش پایان‌نامه حاضر، متعلق به دانشگاه شاهد می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو (دست‌نویس): سمیه خداکرمی

امضای دانشجو

تاریخ: ۹۸/۸/۲۰

معاونت پژوهش و فناوری دانشکده علوم انسانی
صورتجلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد سرکار خانم سمیه خداکریمی دانشجوی کارشناسی ارشد رشته فقه و حقوق خصوصی به شماره دانشجویی ۹۵۷۵۶۷۰۰۳ رأس ساعت ۱۰ صبح مورخ ۹۸/۶/۱۷ در محل سالن دفاع دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد،

تحت عنوان:

" بررسی تطبیقی قاعده معاشرت به معروف در فقه اسلام و حقوق موضوعه ایران "

تشکیل گردید.

کمیته داوری پایان نامه کارشناسی ارشد، پس از استماع دفاعیات و طرح پرسش های لازم در زمینه علمی و تحقیقاتی مرتبط با پایان نامه نامبرده، ارزشیابی نهایی خود را به شرح ذیل، اعلام نمودند:
پایان نامه نامبرده در جلسه دفاع با نمره ۱۷/۱۵ (به عدد) و ... (به حروف) و با درجه ی ... (به حروف) مورد تایید قرار گرفت / نگرفت.

بنابر نامه شماره ۱۷۴ مورخ ۹۸/۸/۱۹ معاون پژوهشی دانشکده، نمره پژوهشی اختصاص یافته به نامبرده ... (به عدد) و ... (به حروف) می باشد و نمره ی نهایی پایان نامه دانشجوی ... (به عدد) و ... (به حروف) و با درجه ... (به حروف) مورد تایید می باشد.

امضاء نماینده معاون پژوهش
تاریخ:

امتیازات، طبق ماده ۲۰ آیین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد، مصوب جلسه ۷۱۴ مورخ ۸۸/۱/۱۵ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری:
عالی: ۲۰ تا ۲۵، بسیار خوب: ۱۸/۹۹ تا ۱۷/۹۹، خوب: ۱۷/۹۹ تا ۱۵/۹۹، قابل قبول: ۱۵/۹۹ تا ۱۴/۹۹، غیر قابل قبول: نمره کمتر از ۱۴

اعضای کمیته داوری پایان نامه کارشناسی ارشد				
عنوان	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	نام دانشگاه	امضاء
استاد راهنمای اول	دکتر حسین ودایی	استادیار	شاهد	
استاد راهنمای دوم (در صورت وجود)				
داور داخلی	دکتر سعید سیدحسینی	استادیار	شاهد	
داور داخلی دوم (در صورت وجود)				
داور خارجی	دکتر حسین داورزنی	دانشیار	الهیات تهران	
داور خارجی دوم (در صورت وجود)				
نماینده تحصیلات تکمیلی (بدون نمره)	دکتر محمدحسن میرزاحمدی	دانشیار	شاهد	

توضیحات ناظر تحصیلات تکمیلی:

امضاء

تاریخ:

نام و نام خانوادگی ناظر تحصیلات تکمیلی:

تقدیم به :

قطب عالم امکان

عالم علوم بیکران

قائم آل محمد (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

باشد که غنای دفتر خالی از معرفت و تهی از دانشم، روشن به نام مقدسش باشد.

تقدیر و تشکر:

به مصداق «من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق» شایسته است از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر حسین ردایی که همواره راهنما و راه گشای نگارنده در نگارش پایان نامه بوده اند تقدیر و تشکر نمایم.

همچنین از استاد با تقوا و دلسوز جناب آقای دکتر سعید سید حسینی مدیر محترم گروه که در کمال سعه صدر با حسن خلق و فروتنی از بذل هرگونه راهنمایی و مساعدت دریغ ننمودند بسیار سپاسگزارم.

چکیده

یکی از اصول حاکم برگرفته از قرآن کریم در روابط زوجین، «معاشرت به معروف» است که ظاهراً مانند سایر عمومات ادله و قواعد مذکور در قرآن علاوه بر ارشاد به رعایت اخلاق در امور مشترک زندگی و تدبیر منزل، مشتمل بر احکام فقهی و حقوقی نیز می باشد.

از آنجا که استیفای طلاق در شرع و قانون در اختیار مردان است، زوج می تواند زوجه را به دلیل سوء معاشرت های وی طلاق دهد اما چنانچه رفتار مرد در زندگی بر مبنای معاشرت به معروف نباشد و به وظایف زوجیت عمل نکند قانونگذار فقط به ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی که مبتنی بر عسروخرج است اکتفا نموده است. طلاق به استناد عسروخرج با اشکالاتی روبرو است چرا که ممکن است میزان مشقت و سختی که زوجه در زندگی مشترک تحمل می کند به اندازه عسروخرج نرسد تا بتوان به استناد عسروخرج حکم به طلاق داد؛ اما بر اساس قاعده «لزوم امساک به معروف او تسریح به احسان» بر شوهر لازم است که در برابر همسرش یکی از دو راه را اختیار کند؛ یا تمام وظایف را به خوبی و شایستگی انجام دهد و یا زن را طلاق داده و به نیکی رها سازد. حال در مواردی که معاشرت به معروف در صورت امساک رعایت نشود و مشقت زوجه به حد عسروخرج نرسد آیا قاضی می تواند زوج را به طلاق اجبار نماید و در صورتی که اجبار میسر نباشد زن را طلاق دهد؟ در این پژوهش که با روش توصیفی تحلیلی انجام می گیرد درصدد اثبات آن هستیم که چنانچه زوج یا زوجه معاشرت به معروف را نسبت به طرف مشترک زندگی رعایت نکند می تواند دلیل مشروع و مقبول قانونی بر اقدام به طلاق از سوی هر کدام قرار گیرد و این مدعا را با آیات و روایات اثبات خواهیم نمود.

کلید واژه ها: معاشرت به معروف، حقوق زوجین، عسروخرج، طلاق

فهرست مطالب

۱	فصل اول : کلیات
۲	مقدمه
۴	۱. بیان مسأله
۶	۲. اهداف پژوهش
۶	۱-۲. هدف اصلی
۶	۲-۲. اهداف فرعی
۶	۳. پرسش های پژوهش
۶	۱-۳. پرسش اصلی
۶	۲-۳. پرسش های فرعی
۷	۴. اهمیت و ضرورت پژوهش
۷	۵. تعریف های عملیاتی متغیر های پژوهش
۷	۱-۵. قاعده فقهی
۷	۲-۵. معاشرت به معروف
۸	۳-۵. امساک بمعروف
۸	۴-۵. تسریع به احسان
۹	۶. نوآوری پژوهش
۹	۷. روش پژوهش
۱۰	۸. مبانی نظری
۱۰	۸-۱. لزوم التزام به الزامات ظهوری

۸-۲. التزام به میثاق زوجیت..... ۱۲

۸-۳. اقامه حدود خداوند..... ۱۳

۹. پیشینه پژوهش..... ۱۳

فصل دوم : مفاهیم..... ۱۵

مفاهیم..... ۱۶

۱. مفهوم مفردات قاعده معاشرت به معروف و امساک به معروف او تسریح به احسان..... ۱۶

۱-۱. مفهوم قاعده فقهی..... ۱۶

۱-۲. مفهوم معاشرت..... ۱۷

۱-۳. مفهوم معروف..... ۱۸

۱-۴. مفهوم امساک..... ۱۹

۱-۵. مفهوم تسریح..... ۲۰

۱-۶. مفهوم احسان..... ۲۱

۲. معاشرت به معروف در کلام فقها و مفسرین..... ۲۲

۲-۱. معاشرت به معروف در تفاسیر..... ۲۲

۲-۲. معاشرت به معروف در فقه..... ۲۳

۲-۲-۱. معاشرت به معروف در فقه امامیه..... ۲۳

۲-۲-۲. معاشرت به معروف در فقه اهل سنت..... ۲۴

۳. مفهوم «امساک به معروف او تسریح به احسان»..... ۲۶

۴. عرف، مهم ترین شاخص تعیین معروف..... ۲۷

۵. مفاد قاعده لزوم معاشرت به معروف..... ۳۰

فصل سوم : مصادیق قاعده معاشرت به معروف..... ۳۲

۱. معاشرت به معروف در حقوق و تکالیف مشترک زوجین..... ۳۴

- ۱-۱. حسن معاشرت ۳۴
- ۱-۱-۱. دیدگاه فقهی ۳۴
- ۱-۱-۲. دیدگاه حقوق ایران ۳۵
- ۲-۱. معاشرت زوجین در تشدید مبانی خانواده و تربیت اولاد ۳۶
- ۳-۱. سکونت مشترک زوجین ۳۸
- ۱-۳-۱. دیدگاه فقه امامیه ۳۸
- ۲-۳-۱. دیدگاه فقه اهل سنت ۴۰
- ۳-۳-۱. دیدگاه حقوق ایران ۴۰
- ۴-۱. برخورداری از تمتعات جنسی ۴۲
- ۱-۴-۱. حق جنسی زوجه ۴۳
- ۱-۴-۱-۱. دیدگاه فقه امامیه ۴۳
- ۱-۴-۱-۲. دیدگاه فقه اهل سنت ۴۷
- ۱-۴-۱-۳. دیدگاه حقوق ایران ۴۸
- ۲-۴-۱. حق جنسی زوج ۴۹
- ۱-۴-۱-۲. دیدگاه فقه امامیه ۴۹
- ۲-۴-۱-۲. دیدگاه فقه اهل سنت ۴۹
- ۱-۴-۱-۳. دیدگاه حقوق ایران ۵۰
۲. معاشرت به معروف در تکالیف شوهر نسبت به زن ۵۱
- ۱-۲. ریاست خانواده ۵۱
- ۱-۱-۲. دیدگاه فقهی ۵۱
- ۲-۱-۲. دیدگاه حقوق ایران ۵۴
- ۳-۱-۲. منع اشتغال زن ۵۵

۵۵	۱-۳-۱-۲ دیدگاه فقه امامیه
۵۶	۲-۳-۱-۲ دیدگاه فقه اهل سنت
۵۷	۳-۳-۱-۲ دیدگاه حقوق ایران
۵۹	۲-۲ نفقه
۵۹	۱-۲-۲ دیدگاه فقه امامیه و فقه اهل سنت
۵۹	۱-۱-۲-۲ تعریف نفقه و شرایط وجوب آن
۶۰	۲-۱-۲-۲ مستندات وجوب نفقه
۶۱	۳-۱-۲-۲ حدود نفقه
۶۳	۴-۱-۲-۲ ملاک تعیین اندازه نفقه
۶۴	۵-۱-۲-۲ نفقه ناشزه
۶۵	۲-۲-۲ دیدگاه حقوق ایران
۶۶	۳-۲ قسم
۶۶	۱-۳-۲ دیدگاه فقه امامیه
۶۸	۲-۳-۲ دیدگاه فقه اهل سنت
۶۹	۳-۳-۲ دیدگاه حقوق ایران
۶۹	۳ معاشرت به معروف در تکالیف زوجه نسبت به زوج
۶۹	۱-۳ تمکین
۶۹	۱-۱-۳ دیدگاه فقه امامیه
۷۰	۲-۱-۳ دیدگاه فقه اهل سنت
۷۱	۳-۱-۳ دیدگاه حقوق ایران
۷۲	۲-۳ سکونت زوجه در منزلی که شوهر تعیین می کند
۷۲	۱-۲-۳ الزام زوجه به سکونت در منزل شوهر

۷۲..... ۳-۲-۱. دیدگاه فقه امامیه و فقه اهل سنت

۷۳..... ۳-۲-۱. دیدگاه حقوق ایران

۷۴..... ۳-۲-۲. مستثنیات الزام زوجه به سکونت در منزل شوهر

فصل چهارم: الزامات و ضمانت اجرای قاعده معاشرت به معروف..... ۷۶

۷۸..... ۱. ضمانت اجرای نقض معاشرت به معروف توسط زوجه

۷۹..... ۱-۱. مفهوم نشوز و بررسی عدم اختصاص نشوز به زوجه

۸۰..... ۱-۲. موارد ضمانت اجرای نقض معاشرت به معروف توسط زوجه

۸۰..... ۱-۲-۱. عدم استحقاق نفقه

۸۱..... ۱-۲-۲. سقوط حق قسم

۸۱..... ۱-۲-۳. امکان طرح دعوای الزام به تمکین

۸۲..... ۱-۲-۴. استناد به آیه نشوز زوجه در قرآن کریم

۸۳..... ۱-۲-۴-۱. موعظه

۸۳..... ۱-۲-۴-۲. هجر

۸۳..... ۱-۲-۴-۳. ضرب

۸۶..... ۱-۲-۵. طلاق

۸۷..... ۲. ضمانت اجرای نقض معاشرت به معروف توسط زوج

۸۷..... ۲-۱. دیدگاه حقوق ایران

۸۷..... ۲-۱-۱. نفقه

۸۸..... ۲-۱-۲. سایر تکالیف زوج

۹۲..... ۲-۲. دیدگاه فقه امامیه و فقه اهل سنت

۹۲..... ۲-۲-۱. الزام به انجام وظایف و رفع موانع

۹۴..... ۲-۲-۲. طلاق قضایی

۹۴.....۱-۲-۲-۲. طلاق به استناد قاعده ی نفی ضرر و حرج.....

۱۰۰.....۲-۲-۲-۲. اشکالات طلاق با استناد به قاعده نفی ضرر و حرج و ارائه راه حل سهل تر.....

۱۰۳.....۳-۲-۲-۲. طلاق به استناد قاعده «امساک به معروف او تسریح به احسان».....

۱۰۳.....۴-۲-۲-۲. بیان دیدگاهها در مورد دلالت «امساک بمعروف او تسریح باحسان» و دلایل آن.....

۱۱۴.....۵-۲-۲-۲. بررسی شمول «قاعده امساک به معروف او تسریح به احسان» نسبت به شخص عاجز.....

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها.....۱۱۷

۱۱۸.....نتیجه گیری.....

۱۲۰.....پیشنهادها.....

۱۲۲.....فهرست منابع.....

۱۲۲.....الف- منابع فارسی.....

۱۲۲.....(۱) کتب.....

۱۲۴.....(۲) مقالات.....

۱۲۶.....(۳) پایان نامه ها.....

۱۲۶.....ب- منابع عربی.....

فصل اول : کلیات

مقدمه

ازدواج پیمان مقدسی است که وقتی به طور صحیح واقع شد، حقوق و تکالیفی را به عهده زوجین می گذارد. قرآن کریم معیار و ملاک رفتار زوجین با یکدیگر را معاشرت به معروف دانسته و در این راستا زوجین را مکلف به رعایت این اصل و قاعده در انجام تکالیف خود می نماید.

حقوق و تکالیف در خانواده جنبه فردی ندارد بلکه در سایه خدمت متقابل طرفین، قابلیت ظهور پیدا می کند و با وجود یک تقابل صحیح و ترکیب موزون از روابط، موازنه در اجتماع خانواده پدید می آید که نه تنها در جهت حفظ منافع فردی و اجتماعی است بلکه هدفی مقدس چون تشکیل و استحکام نظام خانوادگی را هم تعقیب می کند. این توازن در سایه تعیین وظایف بوجود می آید و عمل به معروف، رمز تثبیت این موازنه است «ولهن مثل الذی علیهن بالمعروف؛ زنان هم مطابق وظایفشان سزاوار حقوق شایسته می باشند» (بقره: ۲۲۸).

به عبارت دیگر معروف ملاکی برای تشخیص؛ ضابطه و میزانی برای تعیین حقوق و تکالیف زوجین است. حال اگر یکی از زوجین در انجام تکالیف و وظایف خود - به عنوان چهره ای از معاشرت به معروف - کوتاهی و مسامحه کند؛ به استناد ادله فقهی به طور قطع برای او مسئولیت آور خواهد بود؛ اما متأسفانه در جامعه ما و در قوانین فعلی توجه بسیار اندکی به قاعده معاشرت به معروف شده که باعث مبهم ماندن و اجرا نشدن کامل قاعده گردیده است. و لطمات بسیار زیادی را بر خصوص زنان در روابط خانوادگی وارد نموده است. لذا نظر به اهمیت ویژه ای که دین مبین اسلام و قرآن کریم نسبت به روابط زن و مرد و خصوصاً زن مبذول داشته و نظر به مهجور ماندن قاعده فوق حتی در کتب فقهی و به تبع آن قانون، این تحقیق سعی دارد که به بررسی همه جانبه این قاعده از لحاظ مفهوم، مبانی، مصادیق، مسئولیت فقهی و حقوقی نقض آن و لزوم بازتاب آن در قوانین موضوعه بپردازد.

در فصل اول کلیات پژوهش مورد بررسی قرار می گیرد که شامل بیان مسئله، اهداف، پرسش ها، اهمیت و ضرورت، تعاریف، روش و ... می باشد.

فصل اول: کلیات

در فصل دوم مفردات قاعده ، معاشرت به معروف در کلام فقها و مفسرین، مفهوم قاعده امساک به معروف او تسریح به احسان، نقش عرف به عنوان مهم ترین شاخص تعیین معروف و مفهوم قاعده لزوم معاشرت به معروف در روابط زوجین بررسی شده است.

فصل سوم شامل مصادیق و بازتابهای قاعده معاشرت به معروف در قالب حقوق و تکالیف مختص و مشترک زوجین می باشد. هر یک از این تکالیف در فقه امامیه و فقه مذاهب اربعه و حقوق ایران در چهارچوب قاعده معاشرت به معروف و به صورت مجزا مورد بررسی قرار گرفته است. و نیز ضمانت اجرای نقض هر یک از این مصادیق که در قانون ذکر شده است بیان گردیده است.

در فصل چهارم مسئولیت ناشی از نقض معاشرت به معروف توسط هر یک از زوجین مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. بیان مسأله

یکی از مهم ترین اصول حاکم بر خانواده، معاشرت به معروف می باشد. که برگرفته از آیاتی از قرآن همچون آیه ۱۹ سوره نساء «و عاشروهن بالمعروف» می باشد. شیخ طوسی معاشرت به معروف را ایفای حقوقی که خداوند بر مردان واجب نموده تعریف نموده است. (طوسی، ۱۴۱۹ق، ج ۳، ص ۱۵۰) شافعی نیز می گوید: این آیه را خداوند برای بیان وظایف زوجین آورده است و اینکه خداوند ادای وظایف را به صورت معروف واجب کرده است (شافعی المطلبي، ۱۳۹۳ق، ج ۵، ص ۱۲۶). در واقع بسیاری از فقها حسن معاشرت زوجین را در رعایت حقوق قانونی آنها نسبت به یکدیگر می دانند.

با وجودی که این قاعده، در منابع فقهی، کمتر مورد بحث و بررسی مستقل قرار گرفته است، بسیاری از فقها به طور موردی در مباحثی مانند نفقه زوجه، حق قسم، اذن شوهر برای خروج از منزل، سکونت زوجه و غیره به قاعده لزوم معاشرت به معروف عمل کرده و به ویژه به آیه شریفه «عاشروهن بالمعروف» و روایات مربوطه استناد کرده اند و محتوا و مضمون قاعده را مسلم انگاشته اند.

در حقوق ایران معنای آیه ۱۹ سوره نساء (عاشروهن بالمعروف) در ماده ۱۱۰۳ قانون مدنی وارد شده است. مطابق این ماده «زن و شوهر مکلف به حسن معاشرت با یکدیگر هستند» (عظیم زاده اردبیلی، ۱۳۸۷، ص ۱۲). به عقیده حقوق دانان حسن معاشرت یا خوش رفتاری زن و شوهر، مربوط به عرف و عادت و رسوم اجتماعی است و مقتضای آن بر حسب زمان و مکان تغییر خواهد کرد. به طور کلی می توان گفت که حسن معاشرت ایجاب می کند که زن و شوهر با خوشرویی و مسالمت و صمیمیت و احترام به حقوق یکدیگر با هم زندگی کنند و از مجادله و ناسزاگویی و اهانت به یکدیگر و به طور کلی نقض حقوق یکدیگر بپرهیزند. (صفایی، امامی، ۱۳۹۷، ص ۱۳۱)

با وجودی که طلاق به عنوان یک اصل مسلم در دست مرد است ولی این اصل کلی در مواردی مانند تحقق عسر و حرج برای زن تخصیص خورده است چنانکه در ماده ۱۱۳۰ ق.م آمده: «در صورتی که دوام زوجیت موجب عسر و حرج زوجه باشد وی می تواند به حاکم شرع مراجعه و تقاضای طلاق کند». قانون گذار در تبصره ماده ۱۱۳۰ از قانون مزبور عسر و حرج را اینگونه تعریف

کرده است: «به وجود آمدن وضعیتی که ادامه زندگی را برای زوجه با مشقت همراه ساخته و تحمل آن مشکل باشد». حال این سوال مطرح می شود که اگر رفتار مرد در زندگی بر مبنای معاشرت به معروف و ادای وظیفه و دین در حد متعارف نباشد و زوجه در وضعیت عسر و حرج قرار نگیرد آیا زوجه حق درخواست طلاق را دارد یا خیر؟ همچنین اگر زوجه رعایت معاشرت به معروف را نسبت به زوج نداشته باشد، برای مرد جواز اقدام به طلاق بدون معصیت و عقاب را به همراه می آورد یا خیر؟ آیه شریفه قرآن (و عاشروهن بالمعروف) معاشرت متعارف بین زوجین را واجب می نماید. و نیز در آیه ۲۲۹ سوره بقره، درباره تکلیف مردان در قبال همسرانشان می فرماید: «الطلاق مرتان فامساک بمعروف او تسریح باحسان» این آیه در مقام بیان لزوم انتخاب یکی از این دو شق برای مرد است: یا تمام حقوق و وظایف را به خوبی و شایستگی انجام دهد (امساک به معروف) و یا علقه زوجیت را قطع و زن را رها نماید (تسریح به احسان). شق سوم یعنی اینکه زن را طلاق ندهد و به خوبی و شایستگی هم از او نگهداری نکند، از نظر اسلام وجود ندارد. (اردبیلی، بی تا، ص ۶۰۱ و ۳۸۸)

به نظر می آید قاعده معاشرت به معروف یک توصیه اخلاقی صرف نیست؛ بلکه باید با وجود رعایت این اصل که خانواده کانون صفا و رعایت حقوق متقابل متعارف است، سازوکارهایی را برگزید که معاشرت به معروف را به خوبی تضمین نماید.

سوال اصلی که پیش می آید این است که جایگاه قاعده معاشرت به معروف در فقه اسلامی و

حقوق موضوعه ایران کجاست و آیا عدم التزام به آن موجب مسئولیت می شود یا خیر؟

۲. اهداف پژوهش

۱-۲. هدف اصلی

- بررسی تطبیقی قاعده معاشرت به معروف به منظور توسعه و اصلاح برخی قوانین بر اساس قاعده

۲-۲. اهداف فرعی

- ۱ - امکان سنجی فقهی و حقوقی مسئولیت ناشی از سوء معاشرت زوجین
- ۲ - بررسی میزان انطباق قوانین مربوط به زوجین با قاعده و ضمانت اجرای نقض قاعده
- ۳ - بررسی دیدگاه فقهای شیعه و اهل سنت در خصوص گستره قاعده معاشرت به معروف
- ۴ - بررسی قاعده معاشرت به معروف در حقوق مشترک زوجین و حقوق مختص به هر یک از آنها
- ۵ - بررسی دلالت قاعده بر طلاق در حالت عدم عسر و حرج زوجه و لزوم اعمال آن در قانون

۳. پرسش های پژوهش

۱-۳. پرسش اصلی

- جایگاه قاعده معاشرت به معروف در فقه اسلام و حقوق موضوعه کجاست؟

۲-۳. پرسش های فرعی

- ۱- مبانی و ادله فقهی مسئولیت ناشی از سوء معاشرت کدامند؟
- ۲- قوانین فعلی ایران در خصوص ارتباط زوجین تا چه حد مطابق قاعده تنظیم شده است؟
- ۳- دیدگاه فقهای اسلام در خصوص دائره قاعده مذکور چیست؟
- ۴- آیا عسرت به معروف در روابط زوجین، فقط شامل زوج می شود یا زوجه را نیز شامل می گردد؟
- ۵- آیا می توان در صورت عدم رعایت حقوق زوجه توسط زوج و عدم قرار گرفتن وی در وضعیت عسر و حرج، برای طلاق زوجه به قاعده استناد کرد؟

۴. اهمیت و ضرورت پژوهش

- ۱- لزوم رفع ابهام از قاعده از لحاظ مفهوم، مصادیق، ضمانت اجرای آن از نظر حقوقی
- ۲- لزوم مبنا سازی فقهی برای قاعده به منظور تنظیم و اصلاح قوانین مربوط به روابط زوجین
- ۳- لزوم احقاق حقوق زن در پرتو قاعده در صورت تعدی به حقوق وی از سوی زوج

۵. تعریف های عملیاتی متغیر های پژوهش

۵-۱. قاعده فقهی

قاعده در لغت به معنای اساس و ریشه است و به این تناسب ستون های خانه را «قواعد» می گویند (واسطی زبیدی، ۱۴۱۴ق، ج ۵، ص ۲۰۱). قاعده در اصطلاح عبارت است از قانون، و این امر کلی است و بر تمامی افراد و موارد خود منطبق می گردند (مقری فیومی، بی تا، ج ۲، ص ۵۱۰). قاعده فقهی عبارت است از اصل کلی که از دلیلهای شرعی به دست آمده و بر موارد خود منطبق می گردد به گونه انطباق کلی طبیعی بر افراد خود، مانند قاعده طهارت (مصطفوی، ۱۴۲۹ق، ص ۹).

۵-۲. معاشرت به معروف

معاشرت به معنی مصاحبت و مخالطه است «عاشره معاشره: خالطه و صاحبه» با او معاشرت کرد یعنی با او دوستی کرد (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۴، ص ۵۷۴؛ قرشی، ۱۴۱۲ق، ج ۵، ص ۱). معروف واژه ای عربی است که از «ع ر ف» مشتق شده است. این منظور در تعریف آن می گوید: معروف هر چیز خیری است که نفس به آن شناخت پیدا کند (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ص ۲۳۹). راغب اصفهانی نیز در بیان معنای معروف می نویسد: معروف اسمی است برای هر فعلی که خوبی آن به وسیله ی عقل و شرع شناخته شود (راغب اصفهانی، ۱۴۲۳ق، ص ۵۶۱). علامه طباطبایی نیز در مقام تعریف واژه قرآنی معروف، عبارات زیادی را به کار برده اند، از جمله نوشته اند: کار معروف یعنی نیک، پیوسته با راهنمایی خرد، قانون، شرع و فضیلت اخلاقی و آئین و آداب مقرون است (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۲، ص ۳۲۸). آلوسی می گوید: معروف هر چیزی است که شرع و رفتار جوانمردانه آن را انکار نمی کند (آلوسی، بی تا، ج ۴، ص ۲۴۴).